

УДК 316.4:502/504(477.63)

© Алла Лобанова
(Кривий Ріг)© Людмила Калашнікова
(Миколаїв)

ПОРУШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІУМУ (на прикладі Криворіжжя та Донбасу)

Актуальність соціологічного аналізу питань безпеки функціонування та розвитку територіальних громад у промислових регіонах України зумовлена низкою обставин, пов'язаних із гальмуванням збалансованого постіндустріального розвитку. Акцентується увага на наукових підходах до розуміння соціальної та екологічної рівноваги, аналізуються причини, критерії їх порушення, наводяться факти екологічної небезпеки та соціально-демографічного дисбалансу у соціумах промислових регіонів. Зазначається, що порушення соціально-екологічної рівноваги у промислових регіонах є наслідком нераціонального використання природних ресурсів, неефективного промислового виробництва, що призводить до катастрофічного забруднення навколишнього середовища, посилення міграційних процесів та недостатньо дієвої державної політики щодо забезпечення належних умов життя мешканців цих регіонів. Робиться особливий наголос на небезпеці військового конфлікту на Донбасі, що призвів до незворотних наслідків як у соціальному, так і у природному середовищах. Обґрунтовується думка про те, що досягнення соціально-екологічної рівноваги у промислових регіонах України може сприяти їх сталому розвитку, що нині є глобальним трендом збереження людських і природних можливостей для прийдешніх поколінь.

Ключові слова: безпека, регіональний соціум, промисловий регіон, техногенне навантаження, соціально-екологічна рівновага, збалансованість, природні ресурси, рівень життя.

Актуальність дослідження проблематики порушення соціально-екологічної рівноваги у промислових регіонах України обумовлюється низкою обставин, а саме: поширенням і зростанням міграційних потоків, погіршенням екологічного стану довкілля, збільшенням захворюваності населення, надмірним техногенним навантаженням на природне середовище, відсутністю належної природоохоронної діяльності промислових підприємств і відповідного державного контролю за використанням природних сировинних копалин і ландшафтів.

Як відомо, за радянських часів Україна була однією з найбільш розвинутих індустріальних республік, оскільки на її території знаходилася велика кількість промислових підприємств, на яких здебільшого відбувався останній етап виробничого циклу готової промислової продукції. Роки незалежності і самостійності, з одного боку, відкрили нові можливості для подальшого розвитку окремих галузей промисловості, а саме: літакобудування, ракетобудування, сільськогосподарського машинобудування тощо, з іншого – загальмували цілісний постіндустріальний процес у країні. Невипадково експерти зазначають, що у той час, коли світова промисловість знаходиться в стані переходу на новий, високотехнологічний щабель розвитку, економіку України можна віднести до переважно сировинних, де найбільш розвинутими залишаються залізорудна і металургійна галузі промисловості [1]. Основними районами вугільної, залізорудної і металургійної промисловості в Україні є Донецький, Придніпровський і Приазовський регіони. Найбільшим виробником чорних металів і прокату є Придніпровський металургійний район, який сформувався на основі власних залізних руд (Криворізьке, Кременчуцьке, Керченське, Білозерське родовища), марганцевих руд (Нікопольське і Великотокмацьке), флюсів і вапняків та в якому видобувається 95% залізної й 100% марганцевої руди, близько 50% чавуну, сталі і прокату, а також 66% сталевих труб і 83% феросплавів [2]. Саме в цих промислових регіонах спостерігається надзвичайно велике техногенне навантаження на природу і мешканців, яке неминуче веде до порушення рівноваги

як у природному середовищі, так і у соціальній структурі регіональних соціумів. Так, наприклад, наслідком гірничо-видобувної та переробної діяльності в Кривбасі, – як зазначають вчені-геологи, – стало «масштабне порушення земної кори і розвиток техногенних екзогенних процесів, таких як зсуви, провали, просідання ґрунтів, порушення фундаментів будівель, а також геотектонічні процеси – рух блоків земної кори у горизонтальному напрямку 3-10 мм/рік, які зафіксовані, у вертикальному напрямку – 2-5 мм/рік [3, с. 122]. Окрім цього, промислове виробництво призводить до забруднення земель, водного і повітряного басейнів токсичними металами антропогенного походження, найбільш небезпечними з яких є залізо, хром, цинк, ртуть, свинець, кадмій та інші. Саме ці метали, накопичуючись у ґрунтах у занадто великих обсягах, забруднюють їх і призводять до хімічних змін, що вкрай негативно впливає на стан здоров'я людей, зменшуючи їх природний імунітет, а значить і середню тривалість життя [4, с. 123]. А це означає, що в екологічному середовищі промислових регіонів відбуваються незворотні процеси, які порушують природну і соціальну рівновагу, та поступово ведуть до руйнації екосистеми і земної кори, а також призводять до соціально-демографічних змін у соціальній структурі регіонального соціуму.

Постановка дослідницьких завдань. Тому метою даної роботи є обґрунтування причин, критеріїв і наслідків порушення соціально-екологічної рівноваги у промислових регіонах України, зокрема на прикладі Криворіжжя. Для досягнення мети необхідно, насамперед, з'ясувати, які наукові підходи існують до пояснення соціально-екологічної рівноваги, які причини зумовлюють її порушення, та як упередити їх негативні наслідки.

Виклад основного матеріалу. Поняття «рівновага» є одним з найбільш уживаними і досліджуваними як у природничих, так і в гуманітарних науках. У широкому розумінні воно означає такий стан будь-якої системи (фізичної, природної, соціальної, політичної, економічної тощо), за якого її основні параметри та характеристики залишаються незмінними, підтримуючи її функціонування.

Соціальна рівновага властива соціальним системам, тобто людським спільнотам і розглядається як такий «стан суспільства чи соціальної системи, при якому діючі в них сили є збалансованими, і внаслідок цього простежується їх стабільність» [5, с. 317]. Рівновага може бути стабільною і нестабільною, динамічною та статичною. Як підкреслював Т. Парсонс щодо соціальних систем, «розуміння стабільної рівноваги передбачає, що за допомогою інтегративних механізмів ендегенні зміни підтримуються в певних межах, що відповідають основним структурним характеристикам, а за допомогою адаптивних механізмів в таких межах утримуються флуктуації між середовищем та системою» [6, с. 469]. А це означає, що зовнішні впливи на соціальні системи можуть бути різноманітними, однак залишатися на певному ентропійному рівні, здатному забезпечувати їм відтворення їх адаптаційних можливостей.

Екологічна рівновага, звісно, пов'язується зі станом екосистеми і корелюється з поняттям «природна рівновага», яка існує завдяки обміну речовиною, енергією та інформацією між організмами та довкіллям. Вчені визначають екологічну рівновагу як «збереження або підтримку природної (екологічної), точніше – природно-антропогенної, системи в якісно визначеному стані протягом часу, характерного для цієї системи (еволюційний період, геологічний період тощо) [7]. А розуміння екологічної рівноваги як «стану екосистеми, при якому зберігаються постійними біологічне різноманіття (склад біоти), біологічна продукція і кругообіг елементів живлення», свідчить про те, що абсолютно екологічної рівноваги існувати не може, оскільки на «екосистему постійно впливають зовнішні екологічні фактори, що викликають її флуктуації з підвищенням і зниженням чисельності популяцій різних видів та їх біологічної продукції» [8]. Ясна річ, що соціальна рівновага не може існувати без екологічної (природної), економічної, політичної, демографічної тощо рівноваги, оскільки життєдіяльність людей забезпечується завдяки кругообігам різного рівня: природного (води, хімічних елементів, поколінь живих видів рослин і тварин), економічного (фінансових потоків, сировини, товарів), політичного (еліт, влади), демографічного (зміна поколінь) тощо. Як справедливо зазначає український філософ К. А. Маца, саме у процесі різноманітних кругообігів безупинно відбувається перетворення речовини, енергії, інформації з оточуючим

світом, що «обумовлює функціонування, розвиток, еволюцію матеріальних систем», а відтак кругообіги варто розглядати як «всезагальну або універсальну форму руху матерії, в якому виявляється внутрішня завершеність її саморуху» [9, с. 17].

Сучасні екологи та соціологи, як підкреслює О. Стегній, для пояснення співвідношення соціальної та екологічної систем все частіше послуговуються поняттям «екологічні потоки», які, з одного боку, аналізуються у термінах біологічних наук (наприклад, під біогеоценозом розуміється комплекс біоти (живих об'єктів) та абіоти (неживих об'єктів), невіддільною частиною якого є потоки речовин та енергії (кругообіг речовин у природі), а з іншого – у термінах соціологічних наук, коли мова йде про «вплив процесів модернізації та трансформації соціальних інститутів на стан природного довкілля» [10, с. 64].

Певна річ, що завдяки кругообігам (речовини, енергії, інформації, людських поколінь) та екологічним потокам (рух речовин та енергії між людською виробничою діяльністю, сферою споживання і довкіллям) підтримується когерентність між соціальною та природною (екологічною), а також іншими (економічною, політичною, культурною тощо) системами, функціонування яких взаємовпливає на стан, рівновагу, порушення і розвиток одна стосовно іншої. Невипадково широко уживаним у екології, соціоекології, економіці, географії та інших науках є поняття «соціально-екологічна рівновага», згідно з яким соціальна і екологічна системи, будучи спорідненими між собою, повинні знаходитися у збалансованому стані, підтримуючи одна одну та відтворюючи природне та соціальне середовище для нормального їх розвитку. Адже збереження рівноваги в екологічній системі є основою забезпечення стабільності економічної системи, в якій відбувається виробництво матеріальних благ та послуг для задоволення різноманітних потреб людей та підтримки соціального-демографічного та професійного балансу, а відтак і забезпечення динамічного розвитку різноманітних соціальних систем – від регіональних спільнот до суспільства в цілому. Російський вчений М. Ф. Реймерс сформулював правило соціально-екологічної рівноваги, згідно з яким «суспільство розвивається доти й оскільки, доки й остільки зберігається рівновага між його тиском на середовище і відновленням цього середовища – натурально-природним і штучним» [11]. Це правило, встановлюючи співвідношення рівноваги між соціальною і екологічною (природною) системи, постулює важливий принцип, який полягає у тому, що збереження екологічної рівноваги в екосистемах – головне завдання суспільства при формуванні стратегії його співіснування з природою, вирішення якого може забезпечити його сталий розвиток.

Концепція сталого розвитку, як відомо, ґрунтується на двох найважливіших ідеях:

а) пошуку ефективного вирішення екологічних, економічних і соціальних проблем за рахунок оптимального використання природних ресурсів;

б) прагнення досягти рівноваги між чинниками, які забезпечують достатній рівень життя людей, зокрема прийдешніх поколінь, на основі збереження і відновлення природних ресурсів і довкілля.

Тобто мова йде про розумне ставлення до природи, її бережливе використання, постійне відновлення та відтворення її ресурсів, що може забезпечити зрівноважений економічний, а відтак і соціальний розвиток.

Однак, екологічна ситуація в сучасній Україні є вкрай складною, що значно гальмує реалізацію зазначених ідей. Як зазначає голова Всеукраїнської екологічної ліги Т. Тимочко, нині в Україні існує як мінімум вісім гострих екологічних проблем, які унеможливають стабільний і оптимізований розвиток країни, а саме: (1) *неякісна вода* (80% проб води показують, що її якість не відповідає умовам державних стандартів); (2) *забруднене повітря* (щорічно в атмосферу потрапляє понад 6 млн тон шкідливих речовин і вуглекислого газу); (3) *деградація земельних ресурсів* (ерозії ґрунту піддалося більше 35 % сільгоспугідь; на 2,4 млн га за останні 15 років збільшилися площі кислих ґрунтів за рахунок добрив; майже 40 % загальної площі земельних ресурсів України належать до забруднених земель); (4) *знищення лісів* (експорт деревини з України в 2,5 рази перевищує імпорт; площа лісів, уражених шкідниками і хворобами, постійно збільшується); (5) *небезпечні геологічні процеси* (41-43 % ВВП країни пов'язані з видобутком і переробкою мінерально-сировинних ресурсів, сконцентрованих у гірничовидобувних регіонах

Донбасу, Кривбасу, Карпатського регіону, екологія цих регіонів страждає не стільки від інтенсивного видобутку, скільки від неправильного закриття нерентабельних і вироблених шахт і кар'єрів); (6) побутові відходи (у країні діє близько 800 офіційних звалищ, загальна кількість сміття на яких перевищила 35 млрд тон); (7) об'єкти військової діяльності, з яких 90 % морально і фізично застаріли і працюють зі значним перевантаженням); (8) Чорнобильська катастрофа (сумарна активність радіонуклідів, які вийшли за межі 4-го енергоблоку Чорнобильської АЕС 26 квітня 1986 року і в наступні дні після аварії, перевищила 300 млн кюрі, що призвело до радіоактивного забруднення більш ніж 145 тис. кв. км території України, Білорусії та Росії) [12].

Звісна річ, забруднення повітря, води, ґрунтів, виснаження природних ресурсів, збільшення територій під сміттєзвалищами, а також військові дії, конфлікти неминуче ведуть до порушення соціально-екологічної рівноваги, оскільки порушується і руйнується природний баланс і суттєвих збитків зазнає соціальна структура регіональних соціумів. Найбільш катастрофічна еко-соціальна ситуація складається у великих промислових регіонах України.

Так, у Донецькому промисловому регіоні вже чотири роки триває військовий конфлікт, який має незворотні наслідки і для регіонального соціуму для природи. Як підкреслила О. Кравченко, виконавчий директор Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ), «військові дії на сході країни вбивають не тільки її громадян, але й руйнують її природні багатства, знищують природне довкілля, прийнятне для здорового життя, закладають «бомбу уповільненої дії» для прийдешніх поколінь» [13]. Дослідження, які проводилися екологами-експертами, констатували, що на територіях, охоплених військовими діями, затоплено шахти, внаслідок чого шахтні води проникли у підземні води; зруйновано очисні споруди; відбулося хімічне та радіаційне забруднення атмосферного повітря, ґрунтів та водних ресурсів; внаслідок розривів снарядів відбулося розсіювання хімічних речовин (концентрація титану у пробі ґрунту на місці розриву снарядів у 150 разів перевищує фонові показники); зруйновано місця зберігання небезпечних хімічних речовин, відходів; пошкоджено ландшафти, рослинність; заповідним об'єктам нанесено збитків щонайменше на 14 млрд грн.; близько 297 000 га степів та лісів було знищено пожежами [13]. Людські ресурси Донецького регіону теж зазнали значних втрат. Вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій Донецького регіону та Криму на початок 2018 р. налічується більш ніж 1,5 млн осіб [14], загинуло близько 2 тис. мирного населення [15]. Невідомою залишається кількість загиблих членів сепаратистських та терористичних угруповань, які є мешканцями цього регіону, хоча відомо, що з початку проведення АТО бойові втрати склали 10 710 військовослужбовців Збройних Сил України [16], а відтак можна передбачити, що втрати з боку сепаратистських угруповань не менші, а більші і в основному це чоловіки молодого і середнього віку. Отже, Донбас знаходиться у стані екологічного, економічного та соціального дисбалансу, для відновлення якого потрібні суттєві зусилля та чимало часу.

Небезпечною також є соціально-екологічна ситуація на Криворіжжі – найбільшому залізорудному та металургійному регіоні країни, де за останні 15 років чисельність населення знизилася на 66 тисяч осіб (2003 р. – 703 773 особи, а у 2007 р. – 637 967 осіб) [17; 18]. Збільшилася смертність та захворюваність на професійні, а також серцево-судинні, легеневі, алергійні і онкологічні хвороби здебільшого у людей молодого та середнього віку, натомість знизилася народжуваність, що позначається на соціальній структурі населення, а відтак і на стані трудових ресурсів потенціалу регіону. Більше того, значна частина молоді виїхала або прагне виїхати у країни Європейського Союзу, наприклад, до Польщі, на навчання або у пошуках роботи. А це призводить до порушення соціально-демографічного балансу за рахунок збільшення чисельності людей пенсійного віку, яких у Кривому Розі нараховується 260 тис. осіб [19], що складає 41 % від загальної чисельності населення. Вочевидь за рахунок поширення хвороб внаслідок поганої екологічної ситуації, військових дій, збільшення смертності над народжуваністю, міграцій у соціумах промислових регіонів порушується соціально-демографічний баланс: зменшується чисельність вікових груп людей працездатного віку, а збільшується – вікових груп людей пенсійного віку. А це означає, що посилюється податкове навантаження на працююче населення, яке мусить за рахунок своєї праці утримувати усе більше

і більше непрацюючих людей (дітей, підлітків, інвалідів, пільговиків і пенсіонерів), що, звичайно, не сприяє сталому розвитку промислових регіонів та зростанню добробуту їх мешканців.

Висновки. Таким чином, екологічна та соціально-демографічна ситуація, яка складається у великих вугільних та залізорудних промислових регіонах України (Донецькому та Криворізькому), носить катастрофічний характер з огляду на наслідки нераціонального використання природних ресурсів, військових дій на тимчасово окупованій території Донбасу, збільшення міграційних процесів, недостатньо ефективної державної політики стосовно використання і збереження природного і людського потенціалу регіональних соціумів. Оскільки сучасним трендом у світі є орієнтація на сталий розвиток як «скоординовану глобальну стратегію виживання людства, орієнтовану на збереження і відновлення природних спільнот у масштабах, необхідних для повернення до меж господарської місткості біосфери» [20], остільки гостро постає питання забезпечення соціально-екологічної рівноваги як її домінанти. *Соціально-екологічна рівновага у широкому розумінні може бути визначена як такий спосіб взаємодії суспільства з природою, за якого оптимально використовується та відтворюються природні та людські ресурси для задоволення розумних суспільних, групових та індивідуальних потреб, тим самим зберігається та примножується потенціал екосистеми для прийдешніх поколінь. У вузькому розумінні соціально-екологічна рівновага є стабільним (збалансованим) станом функціонування соціальних систем (спільнот, соціумів, суспільств) у природному середовищі, який досягається ефективними методами використання виробничих потужностей та природних ресурсів з метою забезпечення людей належними умовами праці та достойним рівнем життя без нанесення збитків їх здоров'ю, життю та природі.*

Тобто, соціально-економічна рівновага може розглядатися як домінанта майбутнього сталого розвитку промислових регіонів, ситуація в яких нині потребує невідкладної уваги з боку державних органів влади з огляду на катастрофічний стан в них екології та можливостей для повноцінного життя їх теперішніх мешканців і прийдешніх поколінь.

Література

1. Підсумки-2017: українська промисловість. Чому порятунок потопаючих – знову «справа рук самих потопаючих» [Інформаційний ресурс]. Спецпроект MIND. Business level. up – 9 січня 2018. – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20180265-pidsumki-2017-ukrayinska-promislovist>.
2. Промисловість України. [Інформаційний ресурс]. – Sunday, 6 May 2018. – Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=2524>.
3. Губін Г.Г., Губіна В.Г. Ресурсно-екологічний стан криворізького басейну / Г.Г. Губін, В.Г. Губіна // Вісник Криворізького технічного університету. Збірник наукових праць. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 27. – С. 117-122.
4. Часова Э.В., Ермак Л.Д., Ивчук В.В., Луценко Л.П. Влияние антропогенных загрязнений на химические и биохимические изменения почв Криворожья / Э.В. Часова, Л.Д. Ермак, В.В. Ивчук, Л.П. Луценко // Вісник Криворізького технічного університету. Збірник наукових праць. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 27. – С. 123-127.
5. Соціологія: терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник. Укладачі: В.М. Піча, Ю.В. Піча, Н.М. Хома та ін. За заг. ред. В.М. Пічі. 2-ге видання, стереотипне. – Львів: «Новий Світ-2000», 2004. – 480 с.
6. Парсонс Т. Функциональная теория изменения. / Американская социологическая мысль: Тексты / Под ред. В.И. Добренькова. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С. 464-480.
7. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. та ін. Екологічне управління: Підручник. [Інформаційний ресурс] / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072012542/ekologiya/ekologichne_upravlinnya.
8. Миркин Б.М., Наумова Л.Г., Ибатуллин У.Г. Екологія Башкортостану: Підручник для середніх професійних навчальних закладів [Інформаційний ресурс] – Вид. 2-е, додатк. – Уфа, 2005. – Режим доступу: <http://ibib.ltd.ua/ekologicheskoe-ravnovesie-22428.html>.
9. Маца К.А. Системы неорганические, органические, социальные: свойства и принципы организации. Монография / К.А. Маца – К.: Изд-во географической литературы «Обрії», 2008. – 196 с.
10. Стегній О. Предметне поле соціології довкілля. / Олександр Стегній // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2008. – № 3. – С. 55-72.
11. Білявський Г.О. Основи екології. [Інформаційний ресурс] / Г.О. Білявський. – К.: Либідь, 2006. – 408 с. – Режим доступу: <http://www.eco-live.com.ua/content/book/51-pravila-i-zakoni-sotsioekologi>.
12. Москаленко О. Вісім екологічних проблем України. [Інформаційний ресурс] / Ольга Москаленко. – Finance. Ua. Fi. Новини. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/235280/visim-ekologichnyh>

- problem-ukrayiny.
13. Екологи назвали 8 "майже незворотніх наслідків" війни на Сході. [Інформаційний ресурс]. – Соціалка. – 26.01.2015. – Режим доступу: <https://socportal.info/2015/01/26/ekologi-nazvali-8-majzhe-nezvorotnih-naslidkiv-vijni-na-shodi.html>.
  14. У Мінсоцполітики назвали кількість переселенців із Донбасу і Криму [Інформаційний ресурс]. Главком. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/society/u-minsocpolitiki-nazvali-kilkist-pereselenciv-iz-donbasu-i-krimu-478758.html>.
  15. В ООН оприлюднили жахливу статистику щодо загиблих за час проведення АТО [Інформаційний ресурс]. ТСН.: – 15.березня 2017 р. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/v-oon-oprilyudnili-zhahlivu-statistiku-schodo-zagiblih-za-chas-provedennya-ato-896564.html>.
  16. У Генштабі назвали кількість загиблих і поранених військових на Донбасі з початку проведення АТО. [Інформаційний ресурс]. ТСН. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ato/u-TCH-27.10.2017-genshtabi-nazvali-kilkist-zagiblih-i-poranenih-viyskovih-na-donbasi-z-pochatku-provedennya-ato-1024615.html>.
  17. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 березня 2017 року та середня чисельність у січні–лютому 2017 року. [Інформаційний ресурс]. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2017. – Режим доступу: http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo%202015/ds/2017/ds1_m02.pdf.
  18. Населення Кривого Рогу. [Інформаційний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Населення_Кривого_Рогу.
  19. Кривой Рог стареет и теряет людей. – Домашняя газета. – Общество. – 2018. – 25 апреля. – 17 (1125). – С. 22.
  20. Гнатюк О. Сталий розвиток як парадигма суспільного зростання ХХІ ст. [Інформаційний ресурс]. / Олексій Гнатюк. Geograf.com.ua – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak-paradygma-suspilnogo-zrostannya-21-st>.

Literatura

1. Pidsumky`-2017: ukrayins`ka promy`slovis`t`. Chomu poryatunok potopayuchy`x – znovu «sprava ruk samy`x potopayuchy`x» [Informacijny`j resurs]. Speczproekt MIND. Buziness level. up – 9 sichnya 2018. – Rezhym`m dostupu: <https://mind.ua/publications/20180265-pidsumki-2017-ukrayinska-promislovisst>.
2. Promy`slovis`t` Ukrayiny`. [Informacijny`j resurs]. – Sunday, 6 May 2018. – Rezhym`m dostupu: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=2524>.
3. Gubin G.G., Gubina V.G. Resursno-ekologichny`j stan kry`voriz`kogo basejnu / G.G. Gubin, V.G. Gubina // Visny`k Kry`voriz`kogo texnichnogo universy`tetu. Zbirny`k naukovy`x prac`. – Kry`vy`j Rig, 2011. – Vy`p. 27. – S. 117-122.
4. Chasova E.V., Ermak L.D., Ivchuk V.V., Lutsenko L.P. Vliyanie antropogennyih zagryazneniy na himicheskie i biokhimicheskie izmeneniya pochv Krivorozhya / E.V. Chasova, L.D. Ermak, V.V. Ivchuk, L.P. Lutsenko // Visny`k Kry`voriz`kogo texnichnogo universy`tetu. Zbirny`k naukovy`x prac`. – Kry`vy`j Rig, 2011. – Vy`p. 27. – S. 123-127.
5. Sociologiya: terminy`, ponyattya, personaliyi. Navchal`ny`j slovny`k-dovidny`k. Ukladachi: V.M. Picha, Yu.V. Picha, N.M. Xoma ta in. Za zag. red. V.M. Pichi. 2-ge vy`dannya, stereoty`pne. – L`viv: «Novy`j Svit-2000», 2004. – 480 s.
6. Parsons T. Funktsionalnaya teoriya izmeneniya. / Amerikanskaya sotsiologicheskaya myisl: Teksty / Pod red. V.I. Dobrenkova. – M.: Izd-vo MGU, 1994. – S. 464-480.
7. Shevchuk V.Ya., Satalkin Yu.M., Bilyavs`ky`j G.O. ta in. Ekologichne upravlinnya: Pidruchny`k. [Informacijny`j resurs] / V.Ya. Shevchuk, Yu.M. Satalkin, G.O. Bilyavs`ky`j ta in. – K.: Ly`bid`, 2004. – Rezhym`m dostupu: http://pidruchniki.com/1584072012542/ekologiya/ekologichne_upravlinnya.
8. My`rky`n B.M., Naumova L.G., Y`batully`n U.G. Ekologiya Bashkortostanu: Pidruchny`k dlya serednix profesijny`x navchal`ny`x zakladiv [Informacijny`j resurs] – Vy`d. 2-e, dodatk. – Ufa, 2005. – Rezhym`m dostupu: <http://ibib.ltd.ua/ekologicheskoe-ravnovesie-22428.html>.
9. Matsa K.A. Sistemyi neorganicheskie, organicheskie, sotsialnyie: svoystva i printsipyi organizatsii. Monografiya / K.A. Matsa – K.: Izd-vo geograficheskoy literatury «ObrIYi», 2008. – 196 s.
10. Stegnij O. Predmetne pole sociologiyi dovkilliya. / Oleksandr Stegnij // Sociologiya: teoriya, metody`, markety`ng, 2008. – № 3. – S. 55-72.
11. Bilyavs`ky`j G.O. Osnovy` ekologiyi. [Informacijny`j resurs] / G.O. Bilyavs`ky`j. - K.: Ly`bid`, 2006. – 408 c. – Rezhym`m dostupu: <http://www.eco-live.com.ua/content/book/51-pravila-i-zakoni-sotsioekologi>.
12. Moskalenko O. Visim ekologichny`x problem Ukrayiny`. [Informacijny`j resurs] / Ol`ga Moskalenko. – Finance. Ua. Fi. Novy`ny`. – Rezhym`m dostupu: <https://news.finance.ua/ua/news/-/235280/visim-ekologichnyh-problem-ukrayiny>.
13. Ekology` nazvaly` 8 "majzhe nezvorotnix naslidkiv" vijny` na Sxodi. [Informacijny`j resurs]. – Socialka. – 26.01.2015. – Rezhym`m dostupu: <https://socportal.info/2015/01/26/ekologi-nazvali-8-majzhe-nezvorotnih-naslidkiv-vijni-na-shodi.html>.
14. U Minsocpolity`ky` nazvaly` kil`kist` pereselenciv iz Donbasu i Kry`mu [Informacijny`j resurs]. Glavkom. – Rezhym`m dostupu: <https://glavcom.ua/country/society/u-minsocpolitiki-nazvali-kilkist-pereselenciv-iz-donbasu-i-krimu-478758.html>.

15. V OON opry`lyudny`ly` zhaxly`vu staty`sty`ku shhodo zagy`bly`x za chas provedennya ATO [Informacijny`j resurs]. TSN.: – 15.bereznaya 2017 r. – Rezhy`m dostupu: <https://tsn.ua/ukrayina/v-oon-oprilyudnili-zhahlivu-statistiku-schodo-zagiblih-za-chas-provedennya-ato-896564.html>.
16. U Genshtabi nazvaly` kil`kist` zagy`bly`x i poraneny`x vijs`kovy`x na Donbasi z pochatku provedennya ATO. [Informacijny`j resurs]. TSN. – Rezhy`m dostupu: <https://tsn.ua/ato/u-TSN-27.10.2017-genshtabi-nazvali-kilkist-zagiblih-i-poranenih-viyskovih-na-donbasi-z-pochatku-provedennya-ato-1024615.html>.
17. Chy`sel`nist` naseleennya (za ocinkoyu) na 1 bereznaya 2017 roku ta serednya chy`sel`nist` u sichni–lyutomu 2017 roku. [Informacijny`j resurs]. Golovne upravlinnya staty`sty`ky` u Dnipropetrovs`kij oblasti. – 2017. – Rezhy`m dostupu: http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/ds/2017/ds1_m02.pdf.
18. Naseleennya Kry`vogo Rogu. [Informacijny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Naseleennya_Kry_vogo_Rogu.
19. Krivoy Rog stareet i teryaet lyudey. – Domashnyaya gazeta. – Obschestvo. – 2018. – 25 aprelya. – 17 (1125). – S. 22.
20. Gnatyuk O. Staly`j rozvy`tok yak parady`gma suspil`nogo zrostannya XXI st. [Informacijny`j resurs]. / Oleksij Gnatyuk. Geograf.com.ua – Rezhy`m dostupu: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak-paradygma-suspilnogo-zrostannya-21-st>.

Alla Lobanova

Lyudmila Kalashnikova

Violations of social-ecological equilibrium as a threat to the safety of the regional society (by the example of Kryvyi Rih and Donbass)

The relevance of the sociological analysis of safety of functioning and development of territorial communities in the industrial regions of Ukraine due to several circumstances related to the inhibition of balanced industrial development. Focuses on scientific approaches to understanding social and ecological balance, analyzes the reasons, the criteria for their disorders, given the facts of the environmental and socio-demographic imbalances in the societies of the industrial regions. It is noted that violations of socio-ecological balance in the industrial regions is the result of irrational use of natural resources, inefficient industrial production, resulting in catastrophic environmental pollution, strengthening of migration processes and lack of an effective state policy to ensure adequate living conditions for the inhabitants of these regions. Special emphasis on the danger of military conflict in the Donbas, which led to irreversible consequences both in the social and natural environment.

As you know, in Soviet times, Ukraine was one of the most developed industrial republics, because on its territory there were a large number of industrial enterprises, which mainly occurred last stage of the production cycle of finished industrial products. The years of independence and self-reliance (27 years), on the one hand, has opened up new opportunities for the further development of certain industries on the other – braked holistic post-industrial process in the country.

A modern trend in the world is to focus on sustainable development as «a coordinated global strategy for the survival of humanity, focused on the preservation and restoration of natural communities to the extent necessary to return to the limits of the economic capacity of the biosphere». Accordingly, the question of the socio-ecological equilibrium as its dominant. The socio-ecological balance in the broad sense can be defined as a way of interacting with nature, which is optimally used and reproduced natural and human resources to meet reasonable social, group and individual needs, thus preserved and multiplied the potential ecosystems for future generations. In the narrow sense of socio-ecological balance is safe as functioning social systems in a natural environment, which is achieved by effective methods of utilization of production capacities and natural resources with the aim of ensuring adequate working conditions and a decent standard of living without compromising their health, life and nature.

That is, the socio-economic balance can be seen as the focus of the future sustainable development of industrial regions, a situation which now requires urgent attention by public authorities, given the disastrous state of the environment and opportunities for healthy living in their current residents and future generations.

Keywords: security, regional society, industrial region, industrial impact, socio-environmental balance, balance, natural resources, standard of living.

Надійшла до редакції 10.04.2018 р.